

PODROBNEJŠA ZASNOVA PROSTORSKIH UREDITEV SLOVENSKEGA OBALNEGA PASU

UDK 71/72
prejeto 19.3.2007

DETAILED CONCEPT OF SPATIAL DEVELOPMENT IN THE SLOVENE COASTAL BELT

izvleček

Raziskovalni projekt "Podrobnejša zasnova prostorskih ureditev obalnega pasu" je ena od osmih nalog znotraj projekta CAMP in sodi v okvir priprave Regionalne zasnove prostorskega razvoja slovenske obale. Gre za najbolj podroben del regionalne zasnove, zato je tudi organizacijsko obravnavan kot samostojen projekt. Na njeni podlagi bodo opredeljene usmeritve za pripravo strategij prostorskega razvoja občin in prostorskih redov občin ter usmeritve za pripravo državnih lokacijskih načrtov.

Naloga konkretno definira pojem obalnega pasu, ki se ponekod pojmovno razširja tudi globlje v zaledje in zajema še priobalno območje. Opredeljen je vpliv širšega obalnega zaledja in argumentirano predstavljena potreba po medobčinskem usklajevanju pri vseh prostorskih rešitvah skupnega pomena. V nalogi je podan predlog nekaterih skupnih nalog, ki so zaradi svojega strateškega pomena lahko financirane iz evropskih strukturnih skladov. Naloga razširja seznam splošnih pravil o urejanju prostora iz PRO (prostorskega reda občine) s specifičnimi pravili, ki veljajo za ožji obalni pas in jih preizkusi na treh vzorčnih obalnih območjih. Izdelan metodološki in kriterialni aparat bo v pomoč posameznim obalnim občinam.

V okviru naloge je bil izdelan predlog prostorske zasnove ožjega obalnega pasu in bili so opredeljeni štiri ključni projekti: ureditev obalne promenade vzdolž celotne obale Republike Slovenije, skupni servisni platoji za vsa turistična pristanišča, zgraditev mednarodnega pristanišča, namenjenega za javni promet, z možno navezavo na lokalna pristanišča, namenjena za lokalni javni promet in upravljanje ter razvoj in promocija zavarovanih območij ohranjanja narave.

ključne besede:

Urejanje ožjega obalnega pasu, širše obalno zaledje, medobčinsko usklajevanje.

abstract

The research project "Detailed concept of spatial development in the Slovene coastal belt" is one of the eight tasks within the research project CAMP and an integral part of the preparation framework for the Regional concept of spatial development of the Slovene coast. It is the most detailed part of the Regional concept, thus it was organised and dealt with as an independent project. Moreover, it will be the foundation for defining guidelines for Municipal spatial development strategies and spatial orders, as well as future National location plans.

The project gives a precise definition of the term 'coastal belt', which occasionally expands deeper into the hinterland, thus also including the wider coastal area. Influences of the wider coastal hinterland are defined and the necessity of inter-municipal harmonisation in resolving common interests of spatial development is clearly argued for. Several common tasks that have strategic significance and can be financed by European structural funds are also proposed in the project. General rules stated in the Municipal spatial order concerning spatial management are augmented with specific rules pertaining to the immediate coastal belt, which were tested on three case studies. The completed methodology and criteria will be useful for independent coastal municipalities.

Within the framework of the project a proposal for the spatial concept of the immediate coastal belt was developed and four key projects defined: building of the coastal promenade along the entire coast of the Republic of Slovenia, common service plateaus for all tourist harbours, building of an international harbour for passenger transport, with possible links to local harbours servicing local public transport and management, development and promotion of protected areas of nature.

key words:

Management of the immediate coastal belt, wider coastal hinterland, inter-municipal negotiation.

Raziskovalni projekt "Podrobnejša zasnova prostorskih ureditev obalnega pasu" je ena od osmih nalog znotraj projekta CAMP in sodi v okvir priprave Regionalne zasnove prostorskega razvoja slovenske obale. Gre za najbolj podroben del regionalne zasnove, zato je tudi organizacijsko obravnavan kot samostojen projekt. Na njeni podlagi bodo opredeljene usmeritve za pripravo strategij prostorskega razvoja občin in prostorskih redov občin ter usmeritve za pripravo državnih lokacijskih načrtov.

Izvajalec raziskovalnega projekta je bila Fakulteta za arhitekturo v Ljubljani, s podizvajalci Biotehnično fakulteto, Oddelkom za krajinsko arhitekturo, Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani in Studiom Mediterana iz Izole. V raziskavo so bili vključeni: nosilec in koordinator projekta prof. mag. Peter Gabrijelčič u.d.i.a. ter soavtorji oziroma sodelavci prof. dr. Franci Steinman u.d.i.g., izr. prof. dr. Davorin Gazvoda u.d.i.k.a., dr. Manca Plazar Mlakar u.d.i.a., Andrej Mlakar u.d.i.a., dr. Špela Hudnik u.d.i.a., dr. Gregor Čok u.d.i.a., mag. Leon Gosar u.d.i.g., Nadja Penko u.d.i.k.a., Nina Froggatt, u.d.i.k.a., mag. Marko Apollonio u.d.i.a., Vili Ogrizek u.d.iur., Jaka Napotnik štud. arh.

Izdelava raziskovalnega projekta je potekala v štirih fazah:

- Prva faza projekta je obsegala pregled in analizo izhodišč, strokovnih podlag, študij in dosedanjih projektov.
- Druga faza je obsegala analizo stanja na področju upravljanja z obalnim območjem v Sloveniji; analizo izhodišč za urejanje obalnega pasu ter pripravo vizije, ciljev, strategije prostorskega razvoja obalnega pasu.
- Tretja faza je obsegala pripravo variantnih zasnov ureditve

obale na treh izbranih območjih urejanja, priporočila za vrednotenje posegov v prostor (kriterije vrednotenja) ter kazalce za spremljanje trajnostnega razvoja obalnega pasu.

- Četrta faza je obsegala pripravo podrobnejše zasnove prostorskih ureditev obalnega pasu; dokončne definicije, podrobnejša pravila za urejanje prostora in program za urejanje in upravljanje obalnega pasu; opredelitev ključnih projektov in način sodelovanja akterjev prostorskega razvoja.

Stanje na področju urejanja prostora

Stanje v prostoru in na področju urejanja prostora temelji na pravilih urejanja prostora prejšnje generacije prostorskih aktov in splošnega pristopa k urejanju prostora. Temeljna značilnost nekdanjih prostorskih planov je bila njihova izrazita usmeritev v coniranje prostora, ki je ustrezalo planskim načelom socialističnega gospodarskega in družbenega ustroja. Prioritete prostorskega razvoja obalnih občin so bile usmerjene v zagotavljanje pogojev za razvoj in prostorsko regulacijo posameznih sektorjev. V tem procesu so ostali relativno zapostavljena stara mestna jedra in širše podeželsko zaledje, ki v novih ekonomskih pogojih predstavljajo poseben razvojni potencial.

Vprašanje planibilnosti, povezano z izvedljivostjo prostorskih aktov, je ključno ob ohranjanju občutljivega ravnovesja med zagotavljanjem strateških ciljev in ciljev vzdržnega razvoja prostora ter parcialnih investicijskih intervencij, ki so v danem trenutku večinoma edine realno izvedljive. V samem obalnem pasu, ki je ključnega strateškega pomena za državo in občine,

pa tudi torišče različnih razvojnih pobud in kot ranljiv prostor izjemno varovan, je ravnovesje še toliko težje zagotoviti.

Problematika

S podrobnejšo analizo so bili definirani ključni problemi načrtovanja in urejanja prostora v obalnem pasu:

- demokratična, vendar izrazito liberalno usmerjena tržna iniciativa pri posegih v prostor,
- parcialno reševanje problemov v prostoru,
- neusklajenost sektorjev ter različnih ravni planiranja in načrtovanja.

V prostoru se kažejo kot negativni trendi prostorskega razvoja:

- neusklajenost med načrtovanjem razvoja poselitve, prometa in komunalne infrastrukture,
- neuravnoteženost razvoja v prostoru, kjer se stara mestna jedra in podeželsko zaledje razvijajo manj intenzivno kot primestna naselja in obrobje mest, kar vpliva tudi na rabo priobalnega pasu,
- obstoj različnih dejavnosti v obalnem pasu in zaledju obalnega pasu z negativnim vplivom na okolje in prostor,
- vizualna degradacija specifičnih obalnih ambientov naravne in grajene strukture.

Namen raziskave

Naloga Podrobnejša zasnova prostorskih ureditev obalnega pasu predstavlja strokovne podlage za Regionalno zasnovo prostorskega razvoja za Južno Primorsko. Naloga ponuja tudi strokovne osnove za izdelavo strategij prostorskega razvoja občin, prostorskih redov občin ter občinskih in državnih lokacijskih načrtov v obalnem pasu.

Cilji

Da bi pri načrtovanju in urejanju prostora v obalnem pasu občine in država uspele preseči obstoječi razkorak med nasprotno prakso parcialnega delovanja in vzdržno naravnano vizijo prostorskega razvoja, mora naloga ponuditi rešitve na več ravneh. Naloga na eni strani ponuja strokovne usmeritve za razporeditev dejavnosti v prostoru in podrobnejša pravila za urejanje prostora v obalnem pasu ter na drugi strani usmeritve za pripravo instrumentarija za urejanje prostora. Uporabnost naloge je:

1. v njeni usmerjevalnosti, saj jo je mogoče uporabiti kot strokovno orodje pri pripravi nove generacije prostorskih aktov na različnih ravneh;
2. v uporabi rezultatov kot kriterialni aparat za presojo ustreznosti posameznih posegov v prostor.

Rezultati

Projekt podaja temeljne usmeritve ter podrobnejša pravila, navodila in metodologijo, kako usklajevati razvojne možnosti posameznih prostorskih potencialov s principi vzdržnega razvoja. Posebno poglavje je namenjeno upoštevanju ambientalnih posebnosti obale, ki so opredeljene v podrobnejših pravilih urejanja prostora kot dopolnitve temeljnih pravil Prostorskega reda Slovenije. Konkretni rezultati so podani v naslednjih vsebinskih sklopih:

a. metodologija

- metodologija implementacije strateških izhodišč v prostor (planska raven, izvedbena raven)
- b. izhodišča in cilji
  - strateška izhodišča in cilji prostorskega razvoja
- c. prostor: percepcijski model
  - členitev obalnega pasu na 5 karakterističnih prostorskih enot karakterizira obstoječo podobo obalnega pasu, ki jo je treba kvalitativno nadgrajevati s posameznimi podrobnejšimi pravili pri njeni eventualni fizični oz. prostorski reanimaciji
- b. program: funkcijski model
  - usmeritve za razporeditev ustreznih dejavnosti v prostoru: členitev obalnega pasu na 4 tipe prostorskih območij, ki so opredeljeni glede na obstoječe pravne režime, naravno ohranjenost okolja, obstoječo in predvideno rabo ter z upoštevanjem izključujočih se pravnih režimov
- d. podrobnejša zasnova – razvojni modeli
  - variantne zasnove ureditve obale v treh izbranih območjih urejanja
- e. podrobnejša pravila
  - podrobnejša pravila za urejanje obalnega pasu upoštevajo posebnosti in dopolnjujejo temeljna pravila Prostorskega reda Slovenije
- f. kriteriji
  - kriteriji za urejanje obalnega pasu oziroma za vrednotenje alternativnih prostorskih rešitev
- g. instrumentarij
  - priprava programa za izvajanje regionalne zasnove – opredelitev ključnih projektov
  - kazalci za spremljanje trajnostnega razvoja obalnega pasu

Analiza zakonodaje in opredelitev širšega strateškega razvojnega okvirja

Splošna analiza institucionalnega sistema upravljanja z obalnim pasom v Sloveniji

Najpomembnejše prednosti

Med bistvene prednosti v upravljanju z obalnim pasom in obalnim morjem lahko prištevamo:

- vzpostavljeni so mehanizmi mednarodnega sodelovanja med državami, ki si delijo isto regionalno morje;
- delovanje nevladnih organizacij v okoljevarstvenem in naravovarstvenem osveščanju javnosti;
- zakonodajno določena zavarovana območja naravne in kulturne dediščine;
- delujoči mehanizmi prostorskega razvoja;
- obstoj vodnega območja z enoto Agencije RS za okolje, ki je pristojna za vode (v celotnem porečju direktnih pritokov) in obalno morje;
- predpisani obvezni emisijski in imisijski monitoring onesnaževalcev;
- imisijski monitoring območij za gojenje užitnih morskih organizmov;
- imisijski monitoring izlivnih območij vodotokov, ki se izlivajo v morje;
- imisijski monitoring morja;
- vzpodbujanje onesnaževalcev k zmanjšanju obremenjevanje

voda s progresivno naravnanimi taksami za obremenjevanje voda in olajšavami, ki omogočajo investicije v zmanjševanje onesnaževanja voda;

- vključevanje organizirane javnosti v odločanje o posegih v okolje.

Najpomembnejše pomanjkljivosti in glavni konflikti

Najpomembnejše pomanjkljivosti in glavni konflikti obstoječega sistema upravljanja z obalnim pasom so:

- ni zakonodajno določenih obveznosti za medministrsko in medsektorsko posvetovanje in sodelovanje v odločanju, soinvestiranju in reševanju konfliktov interesov;
- ni zakonodajnih mehanizmov za načrtovanje specifičnega območja, kot je obalno območje (obalni pas);
- ni integralnih in celostnih načrtov rabe obalnega morja;
- ni (na parcelno mejo natančno) določena obala in priobalni pas zemljišč ter na teh zemljiščih uveljavljeni pravni režimi obstoječe rabe (omejitve rabe);
- lastništvo obale ni urejeno v zemljiški knjigi in usklajeno z veljavnimi predpisi;
- razmejitev pristojnosti med kopnim in morskim prostorom – občine so pristojne za prostorsko načrtovanje (tudi rabe zemljišč za dejavnosti, ki so funkcionalno povezane z morjem), nimajo pa pristojnosti za načrtovanje rabe (zemljišč) morja;
- neutečeni mehanizmi sektorskih zakonodaj v načrtovanju rabe morja zaradi novejših predpisov;
- v imisijski monitoring obalnega morja bi bilo treba vključiti dodatna vzorčevalna mesta;
- premajhne pristojnosti in obveznosti izvajanja Službe varstva obalnega morja;
- premajhno vključevanje v poznavanje vplivov na rabo morja in medsebojnih vplivov rabe morja v strokovne podlage;
- pomanjkljivo uveljavljanje osnovnih ekonomskih instrumentov v načrtovanju rabe morja;
- nezadostno upravljanje zavarovanih območij na morju in obali in izvajanje obveznosti izbranih upravljavcev;
- neznani bistveni projekti regionalnega pomena za razvoj obalnega pasu.

Temeljna načela in splošna izhodišča prostorskega razvoja obalnega pasu

Temeljna načela in splošna izhodišča prostorskega razvoja obalnega pasu, izhajajoča iz splošnih paradigem in sprejetih dokumentov trajnostnega razvoja, SPRO, PRS, sektorskih razvojnih strategij in veljavnih predpisov:

- načela celovitega vzdržnega razvoja, kar pomeni iskanje ravnotežja med družbeno, ekonomsko, okoljsko, kulturno in prostorsko vzdržnostjo in ohranitev potencialov tudi za prihodnje generacije;
- načela prostorskega vzdržnega razvoja: predvidene rabe v vzdržnem razvoju morajo imeti uravnotežene vse kategorije: ekonomsko, družbeno, kulturno in okoljsko (npr. večji ekonomsko samovzdržni sistemi z vlaganjem zasebnega kapitala v javno infrastrukturo – koncesionar javnega kopališča vzdržuje tudi okoliško pešpot in obalo za kopanje, zasebni investitor v pristanišču je dolžan vložiti sredstva v ureditev okolice in jo

vzdrževati ...), zagotovi se optimalna raba prostora;

- načela vzdržnega razvoja morja in obal;
- ustvarjanje prostorskih pogojev za razvoj multikulturalnosti, strpnosti in sobivanja v prostoru, skupno javno dobro je pomembnejše od koristi posameznika, dolgoročne koristi odtehtajo kratkoročne;
- ohranjanje in razvijanje lokalne in regionalne identitete;
- usklajevanje sektorjev in ravni;
- prostorsko načrtovanje, temelječe na načelih demokratičnosti, subsidiarnosti, transparentnosti in vključevanja javnosti;
- ustvarjanje možnosti za partnerstvo med različnimi ravni ter javnim in zasebnim sektorjem, zagotovljen je nadzor.

Namen prostorskega razvoja obalnega pasu

Namen prostorskega razvoja obalnega pasu:

- omogočiti doseganje vzdržnega prostorskega razvoja v obalnem pasu in njegovem vplivnem območju, preusmerjanje razvoja z obalnega pasu v zaledje;
- oblikovati ustrezen okvir za razvoj endogenih razvojnih gospodarskih, družbenih, okoljskih in kulturnih potencialov;
- usklajenost in oblikovanje prostorskih sinergij gospodarskih, družbenih in okoljskih razvojnih vidikov v prostoru;
- ustvarjanje pogojev za sobivanje različnih akterjev v prostoru ter pripravo dolgoročnih izhodišč za koordinacijo različnih razvojnih interesov;
- usklajevanje razvojnih potreb z varstvenimi zahtevami na zakonsko predpisan način;
- ohranitev naravnih potencialov in potencialov kulturne dediščine;
- grajenje lokalne in regionalne identitete, povezane z naravnimi in ustvarjenimi vsebinami prostora;
- ohranitev ambientalnosti obalnega pasu;
- sodelovanje države in lokalnih skupnosti, uveljavljanje javne koristi in ustrezno vključevanje javnosti.

Analiza stanja in razvojnih trendov v prostoru

Analitični del raziskave je bil prvenstveno namenjen opredelitvi temeljnih značilnosti obstoječega razvojnega trenda in njegove strukturne materializacije v fizičnem prostoru. Konkretni rezultati posameznih analiz so omogočili oblikovanje ustrezne metodologije in instrumentarija za urejanje prostora v obalnem pasu.

Pregled sedanjega stanja okolja, pritiskov in vplivov

Stanje okolja s svojimi indikatorji je primeren pokazatelj trenda prostorskega razvoja in stopnje njegove vzdržnosti. Pomaga nam pri oceni sedanjega trenda prostorskega razvoja in oceni instrumentarija, ki nam je na voljo za njegovo usmerjanje.

Identifikacija ključnih potencialov obalnega pasu

Identifikacija ključnih pritiskov na okolje in prostor Ključne ugotovitve

Trendi prostorskega razvoja obalnega pasu

Opredelitev bistvenih lastnosti razvojnega trenda je izdelana v obliki SWOT analize. Obravnavana sta dva vidika trenda: globalno-lokalni in ambientalno-percepcijski.

Prostorska analiza

Prostorska analiza je namenjena opredelitvi potrebnih izhodišč za oblikovanje metodologije, kriterijev in podrobnejših pravil pri urejanju in načrtovanju prostora. Raziskava je usmerjena predvsem v prepoznavanje značilnih ambientalnih posebnosti obale, zato je razdeljena na analizo grajene strukture in analizo krajine. V okviru prostorske analize je izdelana tudi študija ranljivosti prostora.

Evidenca ključnih interesov in konfliktov v prostoru

Na obravnavanem območju obstajajo številni interesi, pobude, projekti in varstvene omejitve, ki določajo obstoječo in prihodnjo prostorsko stvarnost. V poteku raziskave smo na podlagi pregleda relevantnih prostorskih gradiv, intervjujev, evidence pobud in prispevkov oblikovali sintezno karto ključnih

interesov in konfliktov v prostoru.

V vseh treh obalnih občinah je bila podana pobuda za skupno in celovito strategijo urejanja naslednjih problemov:

- potreba po zasnovi obalne transverzale (pešpot);
- potreba po zasnovi lokalnega prometnega sistema, predvsem celovita strategija pri organizaciji površin za mirujoči promet;
- urejanje komunalnih privezov, ki jih je v vseh občinah občutno premalo;
- potreba po strategiji urejanja kopališč;
- ureditve zelenih površin in površin za pešce;
- ureditve servisnih platojev za navtični turizem;
- konflikti na morju;
- skupno urejanje problematike oživljanja starih mestnih jeder.

TREND PROSTORSKEGA RAZVOJA IZ VIDIKA GLOBALNEGA DRUŽBENEGA RAZVOJA (država, regija, lokalne skupnosti, kapital)	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • simultani razvoj obalne regije (aktualizacija in promocija obalnega območja) • lokacija in koncentracija nacionalnega kapitala • zadovoljevanje razvojnih potreb na različnih lokacijah • delovanja na različnih lokacijah, izkoriščanje različnih ambientalnih kvalitiet • individualno delovanje, razvoj podjetniškega sektorja, ki ga je mogoče bolj vzdržno usmerjati • skrajni princip ponudbe in povpraševanja, večanje konkurenčnosti, fleksibilno prilagajanje aktualnim potrebam potrošniške družbe • neodvisni razvoj in praktično neomejene možnosti posameznih sektorjev • realizacija interesa lokalnih skupnosti za pridobivanje novih investicij • trženje zapostavljenih prostorskih potencialov • selektivno izkoriščanje lokacij in kapacitet • faznost posegov • povezovanje javnega in podjetniškega interesa • integracija zaledja • ozaveščanje kapitala • priložnost za sintezo obstoječih interesov • vzpostavitev obalne promenade in rekreacijskih površin • umik neprimernih dejavnosti iz prostora • skupnega javnega dobra • infrastrukturni razvoj • razvoj javnega prometa 	<ul style="list-style-type: none"> • velik pritisk na omejenem območju, koncentracija poselitve in dejavnosti • neizkoriščena možnost konceptualnega pristopa (prostorsko načrtovanje, turistična ponudba, družbena infrastruktura itd.) • križanje in izključevanje interesov • omejen nadzor, neizkoriščenost »vseh« potencialov • veliko število lokacij z dejavnostmi, ki povzročajo negativne vplive na okolje • stagnacija zaledja • manj tolerantnosti med interesi različnih družbenih in podjetniških skupin (prevlada ekonomske upravičenosti) • previsoke cene zazidljivih zemljišč za tekoče potrebe lokalnega prebivalstva • nepregledna ponudba • nepregledno lastništvo • ne selektivno poseganje v ožji obalni pas • oblikovanje nenadzorovane strukture razvojnih točk • preobremenjenost območja in posledično zmanjševanje konkurenčnosti obale kot celote (zaradi prenasičenosti) • nezainteresiranost »(novih) kvalitetnih« vlagateljev • pretirano izkoriščanje potencialov in obstoječih vizualnih kvalitiet obalnega območja • odsotnost državnih stimulacij • izguba kvalitetnih površin • onesnaženost • poseganje v morski ekosistem

TREND PROSTORSKEGA RAZVOJA IZ VIDIKA GRAJENIH POSEGOV IN IZ VIDIKA TRANSFORMACIJE CELOSTNE PODOBE (ambientalna percepcija)	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • kriti na masa in sinergija kapitala povzro a tudi realizacijo kvalitetnih posegov in sofinanciranje zaš ite naravnih kulturnih spomenikov • razporeditev aktivnosti na celotnem obalnem pasu prepre uje to kovno koncentracijo grajene strukture (npr. hotelske kapacitete) • pestrost razli nih dejavnosti • prepletanje grajenega vzorca (kontrasti, kontinuiteta, strnjenost, linija, to ka) • za kvalitetno urbanizacijo in revitalizacija posameznih segmentov in celotnega obmo ja • za kvalitetne »prostorske posege« tudi komercialno motiviranih projektov • gospodarnega ravnanja z naravnimi potenciali • za celovito urejanje prometne infrastrukture • promocija zgodovinsko kvalificiranih prostorskih elementov (asovna razvojna itljivost prostora) • umik mote ih struktur v zaledje • za oblikovanje »sodobnih« ambientov • oblikovanje atraktivnih objektov • dolgoro ne rešitve • vzpostavitev prve dopustne gradbene linije • omejitev prometa • javni promet 	<ul style="list-style-type: none"> • obsežno in nenadzorovano »fizi no« poseganje na ožjem obalnem pasu • širitev zazidljivih obmo ij (urbanizacija) • nekvalitetni posegi v ambientalno zaklju ena obmo ja • spreminjanje celostne podobe obalnega pasu • kr enje naravnega stika morja in kopnega • kr enje prvin naravne krajine (tudi nevarovane kvalitete) • neupoštevanje naravne in grajenih zna ilnosti prostora pri projektiranju grajene strukture • veliki posegi (marine, školj iš a in spremljajo i tehni ni objekti) z vizualnim vplivom na širše obmo je • omejevanje vedut (v vseh smereh; kopno-morje, morje-kopno, kopno – kopno itd.) • za skrajno arhitekturno, urbanisti no in krajinsko stihijo, ki je posledica pretirane komercializacije prostora • za skrajno pozidanost obalnega pasu • izguba identitete prostora • razprodaja javnih površin

Vizija, cilji, strategija prostorskega razvoja obalnega pasu

Vizija prostorskega razvoja obalnega pasu

Obalni pas se razvija skladno z načeli vzdržnega razvoja prostora, morja in obale, tj. rabe morja, rabe obale si medsebojno ne konkurirajo, temveč se dopolnjujejo v razpoznavni skladnosti. V prostor obalnega pasu se umeščajo dejavnosti, ki ne obremenjujejo okolja, ki prispevajo k družbenemu razvoju širšega in ožjega območja in so tudi ekonomsko samovzdržne. Poselitev in dejavnosti, ki niso povezane z rabo morja, se z obalnega pasu usmerjajo v zaledje obalnega pasu, s ciljem razbremenjevanja obalnega pasu. Poselitev se spusti do obale samo v območjih obstoječe poselitvene strukture. Vse dejavnosti, ki ne sodijo ob obalo, se umikajo v zaledje.

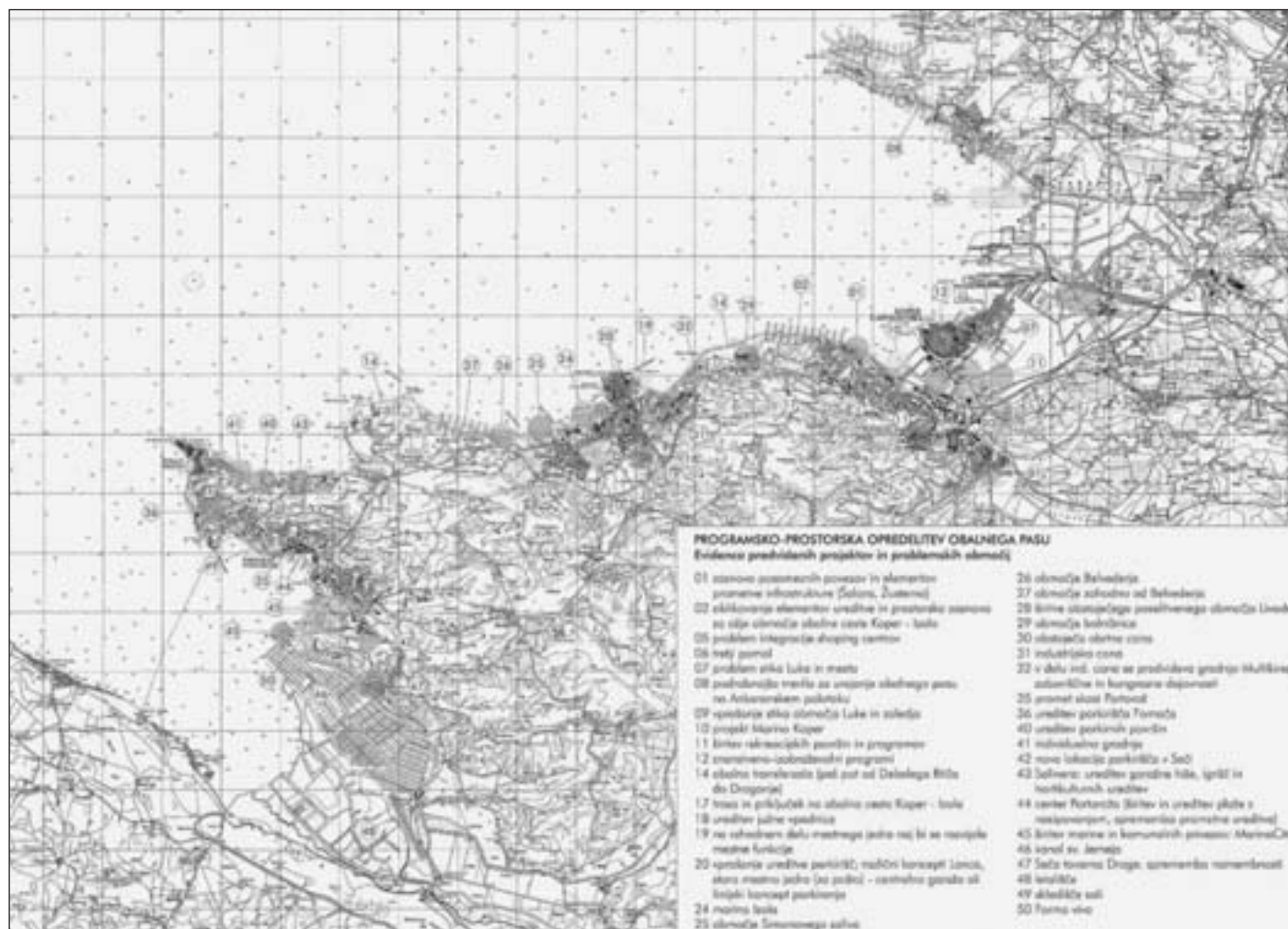
Urbana in krajinska podoba se prenavljata, da pričarata vso kakovost obmorskega ambienta ter ohranjata identiteto prostora, izvirajočo iz neponovljivega prepleta naravnih in kulturnih dejavnikov slovenskega obalnega pasu; stika morja in fliša, vetrov, arhitekturne in urbanistične dediščine Mediterana. Novi pritiski na okolje in kulturno identiteto se postopoma

umirjajo. Zmanjša se onesnaževanje morja, obale in zaledja, umirjajo se pritiski na ekološko pomembna območja, zaščitene habitate, območja naravnih vrednot ... Zmanjšajo se tudi pritiski na zaščiteno kulturno dediščino. To se začenja obravnavati kot del prostora, kot del njegove identitete in ne le kot omejitveni dejavnik nadaljnje razvoja in vlaganj kapitala.

Ureditve okolja prebivalce in obiskovalce spodbujajo k spremembi vsakdanjih navad. Urejene obalne promenade vabijo k popoldanski rekreaciji in druženju. Urejene obale za kopanje so urejene na takšnih razdaljah od urbanih območij, da so prijetno dostopne peš ali s kolesom.

Razmerja med kapitalom, oblastjo in lokalno skupnostjo so transparentna in demokratična. Kapitalska vlaganja se usmerjajo v zaledje obalnega pasu. Vsak ve, kateri del obale je mogoče nameniti kakšni dejavnosti, javni so podatki o lastništvu in pobudah za posege v prostor. Transparentnost postopkov in jasna strokovna pravila onemogočajo lobiranja in špekulacije.

Obalni pas postane prijetno mediteransko obmorsko okolje, kjer vsakdanji ritem življenja prebivalcev ostaja vezan na morje, vsaj s pogledom in mislijo, stik z morjem ostaja aktiven, a pester; v različnih delih obale je tematsko segmentiran. Je prostor sobivanja

Slika 1: Grafični prikaz ključnih interesov in konfliktov na širših priobalnih zemljiščih.

Figure 1: Graphic representation of key interests and conflicts concerning land in the wider coastal belt.

in strpnosti do drugače mislečih, prostor iskanja kompromisov in sinergij. Hkrati pa prostor, kjer je mogoče uresničiti tudi izjemne ideje.

Cilji prostorskega razvoja obalnega pasu

Temeljna načela in splošna izhodišča prostorskega razvoja obalnega pasu, izhajajoča iz splošnih paradigem in sprejetih dokumentov trajnostnega razvoja, osnutka Protokola o integralnem upravljanju obalnih območij v Mediteranu (maj, 2005), Strategije prostorskega razvoja Slovenije, Prostorskega reda Slovenije, sektorskih razvojnih strategij in veljavnih predpisov:

- načela celovitega vzdržnega razvoja, kar pomeni iskanje ravnotežja med družbeno, ekonomsko, okoljsko, kulturno in prostorsko vzdržnostjo in ohranitev potencialov tudi za prihodnje generacije;
- načela prostorskega vzdržnega razvoja: predvidene rabe v vzdržnem razvoju morajo imeti uravnotežene vse kategorije: ekonomsko, družbeno, kulturno in okoljsko (npr. večji ekonomsko samovzdržni sistemi z vlaganjem zasebnega kapitala v javno infrastrukturo – koncesionar javnega kopalnišča vzdržuje tudi okoliško pešpot in obalo za kopanje,

zasebni investitor je v pristanišče dolžan vložiti sredstva v ureditev okolice in jo vzdrževati ...), zagotovi se optimalna raba prostora;

- načela vzdržnega razvoja morja in obal;
- ustvarjanje prostorskih pogojev za razvoj multikulturalnosti, strpnosti in sobivanja v prostoru, skupno javno dobro je pomembnejše od koristi posameznika, dolgoročne koristi odtehtajo kratkoročne;
- ohranjanje in razvijanje lokalne in regionalne identitete;
- usklajevanje sektorjev in ravni;
- prostorsko načrtovanje, temelječe na načelih demokratičnosti, subsidiarnosti, transparentnosti in vključevanja javnosti;
- ustvarjanje možnosti za partnerstvo med različnimi ravni ter javnim in zasebnim sektorjem, zagotovljen je nadzor.

Podrobnejši cilji prostorskega razvoja obalnega pasu so:

Prostor:

- zagotoviti skladno in racionalno rabo prostora za vzdržen in uravnotežen razvoj obalnega pasu z vplivnim območjem (zmanjšanje zgoščenosti obalnega pasu);

- določiti podrobnejše rabe, ki so sprejemljive za obalni prostor, pa pravila urejanja obalnega pasu za zagotavljanje bolj vzdržnega razvoja morja in obalnega pasu;
- vzpostaviti razmerje med potrebami in hotenji;
- vzpostavitev fleksibilne prostorske in programske mrežne strukture;
- ohraniti identiteto posameznih območij obalnega pasu, z upoštevanjem in varovanjem naravnih in kulturnih značilnosti ter s ciljem višanja kakovosti bivalnega okolja, zagotavljanje ambientalnih učinkov in užitkov.

Prometna infrastruktura:

- razvijati alternativno prometno infrastrukturo – nemotoriziran promet, omrežje pešpoti, kolesarskih poti ipd., zlasti vzdolž obale;
- omogočiti razvoj javnega pomorskega potniškega prometa;
- ureditev javnih postajališč – kopenskih in morskih;
- umik prometa iz obalnega pasu (kjer je mogoče, vsaj osebnih avtomobilov);
- izboljšati medobčinske prometne povezave in notranje povezave občin.

Komunalna in ostala infrastruktura:

- razvijati komunalno infrastrukturo, usklajeno z razvojem prometa in dejavnosti v prostoru;
- dograditi čistilne naprave za ustrezno prečiščevanje odpadkih komunalnih voda;
- obnoviti dotrajano komunalno infrastrukturo, zlasti na območju historičnih mestnih jeder, ki onesnažuje morje in podtalnico ter povzroča nepotrebne izgube pitne vode;
- zagotoviti vsem prebivalcem v obalnem pasu ustrezen dostop do komunalne in energetske infrastrukture.

Okolje:

- ohraniti kakovost in raznolikost okolja v obalnem pasu;
- izboljšati stanje degradiranega okolja in kakovosti bivanja;
- prispevati k zmanjšanju emisij onesnaževalcev v morje;
- preprečiti neustrezne posege v okolje vodnih sistemov, zagotoviti racionalno rabo vodnih virov ter čiščenje odpadnih voda;
- izboljšati infrastrukturo na zavarovanih območjih in območjih naravnih vrednot.

Gospodarstvo:

- omogočiti kvalitativno in strukturno izboljšanje turističnih kapacitet, kar bi omogočilo večjo izkoriščenost kapacitet, večji obisk in večje prihodke, zlasti z izgradnjo celovite turistične ponudbe – razvoj vzdržnega turizma;
- omogočiti konkurenčnost dejavnosti in novih vlaganj;
- omogočiti povečanje dodane vrednosti na zaposlenega;
- investicije v lokalno infrastrukturo;
- omogočiti nove investicije;
- trženje kulturnih spomenikov in zaščitene naravnih parkov.

Človeški viri:

- socialni pluralizem – integracija različnih interesnih skupin in njihovo soustvarjanje prostora;
- povečati vključenost prebivalcev v dogajanja v občini;
- ustvarjati prostorske pogoje za sobivanje, multikulturalnost, strpnost;
- ustvarjati ustrezne prostorske pogoje za vse skupine prebivalstva;

- bolj aktivno vključiti prebivalce v procese urejanja prostora, tudi marginalne skupine, starejše in mlade.

Družbene dejavnosti:

- zagotavljanje materialnih pogojev za razvoj otroškega varstva in šolstva, raziskovalne in univerzitetne dejavnosti, zdravstva, socialnega varstva, kulture in športa, še zlasti:
- razvoj kulturno-izobraževalnih con;
- razvoj naravno-izobraževalnih con;
- razvoj športa in rekreacije.

Scenariji prostorskega razvoja obalnega pasu

Opredeljeni so trije scenariji prostorskega razvoja obalnega pasu: ekološki scenarij, liberalni scenarij in vzdržni scenarij. Z njihovo pomočjo želimo preveriti tri potencialne prihodnosti ter ugotoviti, kateri razvojni scenarij lahko omogoči doseganje zastavljene vizije prostorskega razvoja obalnega pasu, ob upoštevanju temeljnih načel in splošnih razvojnih izhodišč.

Vrednotenje in analiza scenarijev

V naslednji tabeli sta prikazana vrednotenje in analiza scenarijev glede na vplive v prostoru.

Rezultati

Projekt podaja temeljne usmeritve ter podrobnejša pravila, navodila in metodologijo, kako usklajevati razvojne možnosti posameznih prostorskih potencialov s principi vzdržnega razvoja. Posebno poglavje je namenjeno upoštevanju ambientalnih posebnosti obale, ki so opredeljene v podrobnejših pravilih urejanja prostora kot dopolnitve temeljnih pravil Prostorskega reda Slovenije. Konkretni rezultati so podani v naslednjih vsebinskih sklopih:

a. metodologija

- metodologija implementacije strateških izhodišč v prostor (planska raven, izvedbena raven)

b. strateška izhodišča in cilji prostorskega razvoja

- strateška izhodišča in cilji prostorskega razvoja so podrobneje opredeljeni v poglavju 4

c. prostor: percepcijski model

- členitev obalnega pasu na 5 karakterističnih prostorskih enot karakterizira obstoječo podobo obalnega pasu, ki jo je treba kvalitativno nadgrajevati s posameznimi podrobnejšimi pravili pri njeni eventualni fizični oz. prostorski reanimaciji

b. program: funkcijski model

- usmeritve za razporeditev ustreznih dejavnosti v prostoru: členitev obalnega pasu na 4 tipe prostorskih območij, ki so opredeljeni glede na obstoječe pravne režime, naravno ohranjenost okolja, obstoječo in predvideno rabo ter z upoštevanjem izključujočih se pravnih režimov

d. podrobnejša zasnova – razvojni modeli

- variantne zasnove ureditve obale v treh izbranih območjih urejanja

e. podrobnejša pravila

- podrobnejša pravila za urejanje obalnega pasu upoštevajo posebnosti in dopolnjujejo temeljna pravila PRS-ja

f. kriteriji

- kriteriji za urejanje obalnega pasu oziroma za vrednotenje alternativnih prostorskih rešitev

	VZDRŽNI SCENARIJ	EKOLOŠKI SCENARIJ	LIBERALNI SCENARIJ
vplivi na razvoj naravnih sestavin prostora	+	+	-
vplivi na razvoj ustvarjenih sestavin prostora	+	±	±
poselitev	+	±	+
krajina	+	+	±
infrastruktura	+	±	±
vplivi na varovana in zavarovana območja po predpisih o ohranjanju narave	+	+	-
vplivi na razvoj družbenega okolja	+	±	±
vplivi na razvoj ekonomskega okolja	+	-	+
vplivi na razvoj kulturnega okolja	+	±	-
vplivi na razvoj simbolno – zaznavnega okolja	+	+	-

g. instrumentarij

- priprava programa za izvajanje regionalne zasnove – opredelitev ključnih projektov,
- kazalci za spremljanje trajnostnega razvoja obalnega pasu

Metodologija implementacije strateških izhodišč v prostor (planska raven, izvedbena raven)

Metodologija implementacije strateških izhodišč je preizkušena v strukturi celotne naloge:

1. pregled vseh strateških izhodišč in opredelitev ustreznih izhodišč glede na analizo stanja in trendov
2. opredelitev vizije in ciljev prostorskega razvoja z integriranimi strateškimi izhodišči
3. priprava scenarijev prostorskega razvoja ter ocena oz. vrednotenje ustreznosti; kateri scenarij zagotavlja doseganje strateških izhodišč
4. obdelava ustreznega scenarija z različnimi prostorskimi modeli
5. vrednotenje in izbor najustrežnejšega modela
6. priprava podrobnejše prostorske zasnove, z upoštevanjem podrobnejših pravil za urejanje prostora v obalnem pasu
7. opredelitev kazalcev za spremljanje stanja v prostoru
8. revizija planskih izhodišč glede na ugotovitve spremljanja stanja v prostoru

Podrobnejša pravila za urejanje prostora v obalnem pasu, s katerim se ohranjajo posebnosti in vrednote obalnega pasu.

Utemeljitev

Pravila za urejanje prostora v obalnem pasu temeljijo na splošnih pravilih Prostorskega reda Slovenije in določenih ambientalnih

posebnostih prostora, ki smo jih opredelili z vmesnimi rezultati v okviru percepcijske analize.

Utemeljitev "urejanja posameznih tipov obalnega pasu"

V projektni nalogi so opredeljeni naslednji tipi:

- mestna obala,
- naravno ohranjena obala,
- obala s pretežno infrastrukturnimi dejavnostmi.

Analitičen postopek - členitev območja obravnave na sedemindvajset enot, klasificiranih s petimi kategorijami

Območje obalnega pasu smo za potrebe analize razdelili na 27 "sekvenc", ki so bile klasificirane z eno od petih kategorij (tipov):

- tip 1. - Krajinska sekvenca
- tip 2. - Krajinska sekvenca z minimalnimi elementi grajene strukture
- tip 3. - Sekvenca prepleta krajinske in grajene strukture
- tip 4. - Grajena sekvenca z minimalnimi naravnimi strukturnimi elementi
- tip 5. - Grajena sekvenca.

Na podlagi analize stanja smo definirali značilne arhitekturne, urbanistične in krajinske elemente in posebnosti, ki v okviru splošnih pravil Prostorskega reda Slovenije niso zastopane v zadostni meri.

Posebni elementi urejanja prostora v obalnem pasu so integrirani v naslednjih tematskih sklopih:

- I. Vizualna vzdržnost, percepcija karakterističnih prostorskih sekvenc obale
- II. Panoramska silhueta obale
- III. Veduta morje – obala in obratno

IV. Tipologija grajene strukture v obalnem pasu

V. Dostopnost in prehodnost obale

Instrumentarij**Kriteriji za vrednotenje posegov v obalnem pasu ter vrednotenje modelov**

Pri vrednotenju modelov je uporabljena metoda ponder – ocena, ki omogoča vnašanje vrednosti in ocene posameznih vsebin.

Kaj vrednotimo?

Na podlagi predpostavljenih vplivov, zakonsko določenih vsebin obravnave (15. člen PRS) in vmesnih rezultatov smo oblikovali dve skupini kriterijev, ki omogočata izvedbo postopka v dveh korakih. V prvem koraku vrednotimo razvojne modele, zato so kriteriji prilagojeni programski oziroma strateški makrolokacijski presoji. V drugem koraku, na podlagi izbranega modela, vrednotimo posamezne prostorske ureditve s pomočjo številnejših, mikroambientalnih kriterijev:

A: Kriteriji za vrednotenje razvojnih modelov – kriteriji programske zasnove**B: Kriteriji za vrednotenje posegov v obalnem pasu – mikroambientalni kriteriji**

Bistveni vsebinski prispevek predstavljajo mikroambientalni kriteriji, ki se nanašajo na vrednotenje posameznega prostorskega posega z vidika vpliva na karakteristične prostorske sekvence in grajeno strukturo. Kriteriji temeljijo na predhodni analizi obalnega prostora in opredeljenih izhodiščih za njegovo urejanje.

Priprava programa za izvajanje regionalne zasnove – opredelitev ključnih projektov

Ključni projekti so tisti, ki imajo učinek razvojnih žarišč, razvojne osi in rešitve problemskih žarišč sočasno v vsaj dveh obalnih občinah, kar presega njihov lokalni značaj in poudarja regionalni in nacionalni pomen posega v prostor. Glede na analitične rezultate in po presoji projektne skupine so ključni projekti naslednji:

1. Ureditev obalne promenade vzdolž celotne obale Republike Slovenije.
2. Skupni servisni platoi za vsa turistična pristanišča (marine).
3. Zgraditev mednarodnega pristanišča, namenjenega za javni promet (glavni potniški terminal za pomorski potniški promet), z možno navezavo na lokalna pristanišča, namenjena za lokalni javni promet.
4. Upravljanje, razvoj in promocija zavarovanih območij ohranjanja narave.

Sklep

Izdelava naloge "Podrobnejša zasnova prostorskih ureditev obalnega pasu" je bila tudi za ekipo, sestavljeno iz predstavnikov treh fakultet in Studia Mediterana, velik strokovni izziv in delovna izkušnja. Z vsakim novim korakom so se nam odpirali novi strokovni pogledi in nove potrebne naloge, vendar smo se morali zaradi časovnih in finančnih omejitev projekta zadovoljiti

z obsegom, kot ga je določila konkretna projektna naloga.

V skladu s projektno nalogo ponujamo ustrezno metodologijo za urejanje prostora obalnega pasu, podrobnejša pravila, kriterije in predlog ključnih regionalnih projektov. Zavedamo se, da bodo konkretne odločitve pri podrobnejših prostorskih zasnovah rezultat potrebnega usklajevanja in odločanja v procesu prostorskega planiranja in načrtovanja v okviru posameznih lokalnih skupnosti.

Predlog "prostorske zasnove" je bil izdelan na podlagi treh vhodnih podatkov:

1. karte s prikazom ranljivosti prostora oziroma prostorskih potencialov za razvoj posameznih dejavnosti
2. karte s prikazom dosedanjih planskih odločitev oziroma projektov in predlogov, ki so v pripravi in
3. karte s prikazom strokovnih predlogov, ki so bili rezultat analitičnega dela pripravljavcev študije.

Na podlagi križanja vseh treh kart smo ugotavljali skladnost oziroma navzkrižnost različnih interesov in vrednot v prostoru. Rezultat predstavlja predlog optimalne programske in prostorske rešitve obalnega pasu, ki zagotavlja sinergijo posameznih prostorskih rešitev ter usmerjenost v trajnostni prostorski razvoj. Projekt je rezultat omejenega števila podatkov v konkretnem časovnem prerezu, saj smo bili že med nalogo soočeni s številnimi novimi pobudami, vse do samega zaključka. Prav slednje opozarja na dejstvo, da urejanje prostora ni in ne sme biti le toga akademska vaja, pač pa je to živ proces, v katerem morajo sodelovati vsi zainteresirani subjekti in širša javnost.

Naloga konkretnije definira pojem obalnega pasu, ki se ponekod pojmovno razširja tudi globlje v obalno zaledje oziroma zajema tudi priobalno območje. Opredeljen je vpliv širšega obalnega zaledja in argumentirano predstavljena potreba po medobčinskem usklajevanju pri vseh prostorskih rešitvah, ki so skupnega pomena. V nalogi je podan predlog nekaterih skupnih nalog, ki so zaradi svojega strateškega pomena lahko financirane iz evropskih strukturnih skladov. Naloga razširja spisek splošnih pravil o urejanju prostora iz PRO s specifičnimi pravili, ki veljajo za ožji obalni pas in jih preizkusi na treh vzorčnih obalnih območjih. Izdelan metodološki in kriterialni aparat je lahko v pomoč posameznim obalnim občinam, da ga uporabijo pri izdelavi svojih prostorskih dokumentov oziroma pri oblikovanju novih razvojnih nalog.

Ob zaključku naloge ugotavljamo, da bodo njeni rezultati uspešni le, če smo uspeli zadostno argumentirano in prepričljivo dokazati, da je ožji obalni pas omejena naravna dobrina, s katero je treba skrbno gospodariti, da je potrebno za to v večji meri kot danes vzpodbujati medobčinsko sodelovanje pri urejanju obalnega pasu in ob tem usklajeno zasledovati dolgoročne in kratkoročne interese vseh občin, pa da je treba oblikovati skupne prostorske projekte, ki bodo prispevali k trajnostnemu razvoju slovenske obale.

Literatura in viri

- Steinman, F., Gosar, L., (2001): Inozemni pristupi integralnom gospodarenju vodama obalnog područja. V: Tropan, L.: Prošireni obuhvat zaštite voda i obalnog mora u okviru integralnog gospodarjenja vodama, (Biblioteka Vodnogospodarska osnova Hrvatske). Zagreb: Hrvatske vode, Zavod za vodno gospodarstvo: 27–38.
- Steinman, F., Gosar, L., (2001): Integralno gospodarenje vodama mora i kopna. V: Tropan, L.: Prošireni obuhvat zaštite voda i obalnog mora u okviru integralnog gospodarjenja vodama, (Biblioteka Vodnogospodarska osnova Hrvatske). Zagreb: Hrvatske vode, Zavod za vodno gospodarstvo: 39–48.
- Steinman, F., Gosar, L., (2002): Otok pred Izolo = An island in front of Izola. *Urbani izziv*, let. 13, št. 1: 5–12, 101–104.
- Umek, T., Gosar, L., (1998): Celostno gospodarjenje z vodami. *Primorska srečanja*, letn. 22, št. 212: 857–861.
- Steinman, F., Gosar, L., Banovec, P., (2002): Pravni režimi na moru. *Hrvat. vode*, god. 10, br. 41: 409–417.
- Gosar, L., Banovec, P., (1999): Gospodarjenje s slovenskim morjem. *Primorska srečanja*, let. 23, št. 222/223: 722–725.
- Gosar, L., Banovec, P., (2000): Gospodarjenje s slovenskim morjem. *Okolj*, letn. 8, št. 1/2: 2–5.
- Gosar, L., Banovec, P., (2000): Splošna predstavitev Direktive o politiki do voda s stališča splošne obravnave morja in priprave na prihajajoči zakonodajni model trajnostnega gospodarjenja z obalnimi območji. V: *Evropski izziv: Nova Okvirna direktiva EU o vodah*, 28. november 2000, Ljubljana, (Osveščanje javnosti o Evropski uniji). Ljubljana: Umanotera, 2000: 20–22.
- Banovec, P., Gosar, L., Steinman, F., (2000): Coastal zone management plan in Slovenia – marine area uses. V: *Konferenzprogramm. Mtinchen: ESRI Geoinformatik GmbH*: 1–8.
- Gosar, L., Steinman, F., (2000): Pravni režimi na morju. V: 11. Mišičev vodarski dan, Maribor, 8. december 2000. *Zbornik referatov, (Mišičev vodarski dan)*. Vodnogospodarski biro, Maribor: 101–106.
- Steinman, F., Gosar, L., (2001): Otok ob Izoli. V: 12. Mišičev vodarski dan, Maribor, 13. december 2001: *zbornik referatov*. Vodnogospodarski biro, Maribor: 15–20.
- Banovec, P., Gosar, L., (1999): Coastal zone management plan in Slovenia. V: *ESRI Germany's 20th Anniversary. 7th German ESRI User Conference : Konferenzprogramm = conference program*. Kranzberg: Gesellschaft für Systemforschung und Umweltplanung mbH: 54.
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije.
- UNEP/MAP/PAP, Conceptual Framework and Planning Guidelines for Integrated Coastal Area and River Basin Management, United Nations Environment Programme, Mediterranean Action Plan, Priority Actions Programme, Split, Croatia, 1999.
- PAP/RAC, Integrated Approach to development, management and use of water resources, United Nations Environment Programme, Priority Action Programme, Regional Activity Centre, Split, Croatia, 1997.
- UNEP/PAP, Guidelines for Integrated Management of Coastal and Marine Areas, UNEP Regional Seas Reports and Studies No. 161, United Nations Environment Programme, Priority Action Programme, 1995.
- UNEP/MAP/PAP, Formulation and Implementation of CAMP Projects, Operational Manual, MAP Coastal Area Management Programme, United Nations Environment Programme, Mediterranean Action Plan, Priority Actions Programme, Athens-Split, Greece-Croatia, 1999.
- UNEP, Strategic Action Programme to Address Pollution from Land-based Activities, United Nations Environment Programme, Athens, Greece, 1999.
- ESDP - European Spatial Development Perspective, Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union, European Commission, Luxembourg, 1999.
- Integrated Coastal Zone Management, Strategies and Technologies for ICZM, ICG Publishing Ltd., London, UK, 2000.
- The Influence of EU Policies on the Evolution of Coastal Zones, Institute for European Environmental Policy, London, UK, 1999.
- Gibson J. et al, Legal and Regulatory Bodies: Appropriateness to Integrated Coastal Zone Management, MacAlister Elliot and Partners Ltd., Hampshire, UK, 1999. LII. Towards an European Integrated Coastal Zone Management (ICZM) Strategy: General Principles and Policy Options, Office for Official Publications of the European Communities, 1999.
- Burbridge P., The Guiding Principles for a European ICZM Strategy, Towards a European Strategy for Integrated Coastal Zone Management (ICZM), University of Newcastle, UK, 1999.
- Humphrey S., Burbridge P., EU Demonstration Programme on Integrated Coastal Zone Management, Planning and Management Processes: Sectoral and Territorial Cooperation, University of Newcastle, Newcastle, UK, 1999.
- Capobianco M., EU Demonstration Programme on Integrated Coastal Zone Management, Role and Use of Technologies in relation to ICZM, Technomare S.p.A., Venezia, Italy, 1999.
- Doody J.P. et al, EU Demonstration Programme on Integrated Coastal Zone Management, Information required for Integrated Coastal Zone Management, National Coastal Consultants, Brampton, UK, 1999.
- King G., EU Demonstration Programme on Integrated Coastal Zone Management, Participation in the ICZM Processes: Mechanisms and Procedures Needed, Hyder Consulting, Brussels, 1999.